

Финансирано од
Европска Унија

ЦЕНТАР ЗА ПРАВНИ
ИСТРАЖУВАЊА И АНАЛИЗИ
CENTER FOR LEGAL RESEARCH AND ANALYSIS

МЗМП

ДОКУМЕНТ ЗА ЈАВНИ ПОЛИТИКИ

КАКО ДО ЕФЕКТИВНИ ПРАВНИ МЕХАНИЗМИ ЗА ЗАШТИТА НА ПРИВАТНОСТА ВО ДИГИТАЛНАТА ЕРА

(ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ)

ДОКУМЕНТ ЗА ЈАВНИ ПОЛИТИКИ
**КАКО ДО ЕФЕКТИВНИ ПРАВНИ
МЕХАНИЗМИ ЗА ЗАШТИТА НА
ПРИВАТНОСТА ВО ДИГИТАЛНАТА ЕРА**
(ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ)

Издавач:

Центар за правни истражувања и анализи
Македонско здружение на млади правници

За издавачот:

Лидија Стојкова Зафировска, Претседател на извршен одбор на ЦПИА
Бојана Божиновска Силјановска, Претседателка на МЗМП

Автори:

Игор Кузевски
Арбен Гудачи
Мартина Дранговска Мартинова
Александар Гоџо
Мануела Станоевска Стоилковска
Милена Јосифовска
Маја Атанасова

Редакција:

Сара Марковска

Графички дизајн:

Релатив

Скопје, Ноември 2024 година

Овој документ за јавни политики е изработен во рамките на проектот „Ефикасна правда за заштита на основните слободи и правото на приватност во онлајн-просторот“, финансиран од Европската унија. Содржината на документот е единствена одговорност на авторите и на никаков начин не може да се смета дека ги одразува гледиштата на Европската унија.

СОДРЖИНА

4	ВОВЕД
5	МЕТОДОЛОГИЈА
6	УЛОГАТА НА СУДСТВОТО И ЈАВНОТО ОБВИНИТЕЛСТВО ВО СИСТЕМОТ НА ЗАШТИТА НА ЛИЧНИТЕ ПОДАТОЦИ И ПРАВОТО НА ПРИВАТНОСТ
7	<i>Заклучни согледувања и препораки</i>
10	ЗАШТИТА НА ПРИВАТНОСТА И ЛИЧНИТЕ ПОДАТОЦИ НА СОЦИЈАЛНИТЕ МРЕЖИ И НА ИНТЕРНЕТ-СТРАНИЦИТЕ
11	<i>Заклучоци и препораки</i>
13	ДИГИТАЛИЗАЦИЈА НА ПРАВОСУДСТВОТО И ЗАШТИТА НА ЛИЧНИТЕ ПОДАТОЦИ
18	<i>Резиме на препораки</i>
19	КОРИСТЕЊЕ АЛГОРИТМИ И ВЕШТАЧКА ИНТЕЛИГЕНЦИЈА (AI) ВО ПРАВОСУДСТВОТО – СО ПОСЕБЕН ОСВРТ НА ПРАВОТО ЗА ЗАШТИТА НА ЛИЧНИТЕ ПОДАТОЦИ И ПРИВАТНОСТА
21	<i>Заклучок</i>

ВОВЕД

Развојот на новите технологии, дигитализацијата, масовната употреба на социјалните медиуми и употребата на вештачка интелигенција наметнуваат предизвици за заштитата на приватноста и личните податоци на граѓаните. Во оваа ера на технолошки напредок, правото на приватност и заштитата на личните податоци бараат внимателна заштита и прилагодување на правосудниот систем на новите услови за нивна заштита.

Овој документ, преку претходно спроведена анализа на четири клучни теми, има за цел да обезбеди насоки за креирање на јавни политики кои ќе овозможат баланс помеѓу ефикасното користење на новите технологии и заштитата на човековите права.

Заклучоците и препораките дадени за секоја тема водат кон потребата од сеопфатно подобрување на регулаторната рамка, воведување на етички стандарди и континуирана обука на правосудниот кадар за одговорно користење на технологиите. Улогата на судството и обвинителството треба да се засили преку активно учество во заштитата на приватноста и личните податоци, додека заштитата на податоците на социјалните мрежи бара зголемена свест, ревидирање на правна рамка и строго спроведување на законите за да се спречат злоупотреби. Дигитализацијата

на правосудниот систем треба да се спроведува со интероперабилни системи кои обезбедуваат лесен и сигурен пристап, додека примената на вештачка интелигенција бара правно регулирање и внимателно балансирање помеѓу ефикасноста и почитувањето на човековите права.

Со ова, документот повикува на создавање на јавни политики и правосуден систем кој е технолошки напреден, но истовремено праведно регулиран, етички осмислен и базиран на безбедни практики, со што ќе се зајакне довербата на граѓаните и ќе се обезбеди нивната сигурност во ерата на дигитализацијата.

МЕТОДОЛОГИЈА

Овој документ за јавни политики е подготвен врз основа на четири сеопфатни анализи кои обработуваат клучни аспекти за заштитата на личните податоци и правото на приватност во контекст на модерната дигитална средина. Анализите ги опфаќаат следните теми:

- Улогата на судството и јавното обвинителство во заштита на личните податоци и правото на приватност;
- Заштита на приватноста на социјалните мрежи и интернет-страниците;
- Дигитализација на правосудството и заштита на личните податоци;
- Користење на алгоритми и вештачка интелигенција (AI) во правосудството, со посебен осврт на заштитата на личните податоци и приватноста.

Секој од овие документи беше подложен на дополнителни консултации со стручната јавност преку работилници одржани на 17.10.2024 година и 24.10.2024 година, на кои учествуваа судии, јавни обвинители, претставници од Агенцијата за заштита на лични податоци, Министерството за правда, Министерството за внатрешни работи, претставници од граѓанскиот сектор како и претставници од приватниот сектор кои работат во областите на дигитализацијата и вештачката интелигенција.

Овој документ ги сублимира заклучоците од анализите усогласени со ставовите и препораките на сите засегнати страни и креаторите на јавни политики. Инклузивниот процес овозможи вреден придонес од широк спектар на експерти, со што е обезбедена релевантност на препораките и нивна усогласеност со современите предизвици во заштитата на приватноста и личните податоци.

УЛОГАТА НА СУДСТВОТО И ЈАВНОТО ОБВИНЕЛСТВО ВО СИСТЕМОТ НА ЗАШТИТА НА ЛИЧНИТЕ ПОДАТОЦИ И ПРАВОТО НА ПРИВАТНОСТ

Сигурноста и тајноста на личните податоци, како и почитувањето и заштитата на приватноста на граѓаните на Република Северна Македонија се слободи и права што се гарантираат со Уставот на Република Северна Македонија.

Агенцијата за заштита на личните податоци е главниот промотор и заштитник на овие права, но имајќи предвид дека станува збор, пред сè, за уставно-гарантирани човекови права и слободи, нивната заштита, покрај Агенцијата, во значителна мера и најмалку еднакво, зависи и од судовите и јавните обвинителства во Република Северна Македонија. Оттука, решенијата што ги овозможува новото модерно време во контекст на обработката и заштитата на личните податоци и приватноста, со примената на современи технолошки достигнувања се предизвик и за судовите и за јавните обвинителства. Сето ова бара познавање не само на правото туку и сè повеќе разбирање на новите технолошки решенија, како и свест за ризиците што постојат при обработката на личните податоци. Оттука, нужно се јавува потребата судиите и јавните обвинители (правниците) сè повеќе да бидат и „информатичари“. Впрочем, неслучајно денес во Европа и светот во оваа област сè повеќе се зборува за нова професија, модерно, иако сè уште неформално, наречена „IT Lawyer“, односно „правник-информатичар“. Но, со ваквиот брз технолошки развој насочен кон забрзување на

општествениот и економскиот развој, никогаш не треба да се дозволи со постигнувањето на оваа цел да се предизвика повреда или ограничување на човековите права и слободи.

Република Северна Македонија, како земја што сака да биде дел од европското семејство, во духот на европските вредности треба да обезбеди примена на информатичко-комуникациските технологии на начин што ќе обезбеди дека нема да бидеме „принудени“ да избираме помеѓу ефикасниот и ефективен развој од една страна и заштитата на личните податоци и правото на приватност како основни човекови права и слободи од другата страна, бидејќи објективно можат да се постигнат и двете.

Во таа насока, предизвикот за судовите и обвинителствата во Македонија секако е да го постигнат токму ова, односно кога постапуваат во рамките на нивните судски и обвинителски функции и надлежности да обезбедат баланс меѓу почитувањето и заштитата на личните податоци и правото на приватност од една страна, визави современиот технолошки, информатичко-комуникациски развој, од друга страна. Во таа насока, улогата на судовите и јавните обвинителства во системот на заштита на лични податоци и приватноста е исклучително многу значајна и претставува предизвик на кој тие мораат да одговорат соодветно.

Анализата покажува дека за надминување на сите овие предизвици треба да се преземат соодветно чекори веднаш, а амбицијата на овој документ е да даде преглед и приоритет во однос на овие предизвици. Во овој контекст се и следните препораки за надминување на предизвиците, а кои веќе се идентификувани погоре во текстот на документот.

ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА И ПРЕПОРАКИ

» Вклучување на АЗЛП во целиот процес

Обезбедување проактивна и редовна комуникација на судовите и јавните обвинителства со Агенцијата за заштита на личните податоци. Притоа, иницијативата секогаш треба да биде од страна на судовите и обвинителствата со споделување на предизвиците и непосредна комуникација со Агенцијата. На овој начин ќе се обезбеди континуирано зголемување на свеста кај сите вработени во правосудните органи. Тоа секако ќе биде преку споделување на сопствени и меѓународни искуства од страна на Агенцијата со сите релевантни информации од областа на заштитата на личните податоци.

» Обуки

Значаен чекор треба да биде и спроведувањето обуки од страна на Агенцијата за заштита на личните податоци приспособени на потребите на судовите и јавните обвинителства. Ако се има предвид дека една од надлежностите на Агенцијата согласно Законот за заштита на личните податоци е подготвување и спроведување обуки за вработените во контролорите, односно обработувачите, како и за офицерите

за заштита на личните податоци, тогаш зошто ова да не биде искористено од страна на судовите и обвинителствата и да стане редовна практика. Впрочем, ваков пристап веќе имаат дел од органите на државната управа. Притоа, предноста ќе биде што овие обуки треба да се дизајнираат и да се организираат со цел офицерите за заштита на личните податоци, но и другите вработени, вклучувајќи ги и судиите и обвинителите, да се стекнат со знаења од областа на заштитата на личните податоци. Офицерите, пак, за заштита на личните податоци да се стекнат со знаења и вештини во однос на практиките и прописите за заштита на личните податоци и со способност да ги извршуваат работите што за нив произлегуваат согласно Законот за заштита на личните податоци.

Обуки може и треба да се спроведуваат континуирано, и од страна на Агенцијата и во рамките на програмите на Академијата на судии и јавни обвинители. Ако се има предвид дека согласно Законот за заштита на личните податоци офицерот за заштита на личните податоци има законска обврска да ги информира и да ги советува контролорот или обработувачот и вработените кои вршат обработка соодветно на нивните обврски според одредбите од овој закон и директно треба да врши работи на подигнување на свеста и обучување на вработените кои учествуваат во операциите на обработка, тогаш секако како неопходна се јавува и потребата од обука за обучувачи на офицерите, за да можат да се оспособат со знаења и вештини за пренесување на знаењето и информациите од областа на заштитата на личните податоци. На овој начин ќе се постигне самоодржливост и предвидливост во рамките на судовите и обвинителствата, а со тоа и ниво на свест кај сите вработени кои се вклучени во операциите на обработка на личните податоци и минимизирање на ризиците од можни, несакани „протекувања“ на чувствителни информации што во себе содржат и лични податоци.

Обуките треба да се дизајнираат и во однос на судиите и обвинителите кога тие постапуваат

во рамките на нивните изворни надлежности. Имено, обезбедувањето на заштитата на овие уставно-гарантирани права и слободи од страна на судовите и јавните обвинителства ќе може целосно да се постигне само ако тие имаат докрај познавања и целосно разбирање на овие права и, следствено, како нивното загрозување може да влијае и врз загрозување на другите исто така уставно-гарантирани права и слободи. Оттука, обуки во овој сегмент, освен преку Агенцијата за заштита на личните податоци, треба особено преку курикулумите на Академијата на судии и јавни обвинители да се воспостават на редовна основа со цел судиите и обвинителите да се стекнуваат со знаења, умеања и вештини соодветни на модерното современо време на обработка на личните податоци. Тука секако можат да се користат и експертските капацитети обезбедени преку домашна и/или меѓународна поддршка.

» Мапирање и утврдување на процесите на обработка

Со цел да се обезбеди соодветна заштита при обработката на личните податоци, неопходно е да се изврши мапирање, односно утврдување на сите процеси на кои се врши обработка на личните податоци во рамките на судовите и обвинителствата. Овој чекор ќе обезбеди информации за законската основа за чување и обработка на личните податоци, за рокот и причините за чување на личните податоци, категориите на лични податоци што се предмет на обработката и категориите на субјекти на личните податоци, како и податок за тоа каде примарно во рамките на конкретен суд или обвинителство се чуваат и се обработуваат податоците. Тука треба да се искористат и знаењата на Агенцијата што може да помогне со споделување на своите искуства, но уште еднаш ќе нагласиме дека целиот процес мора да биди воден и завршен од судовите, односно обвинителствата. Овој чекор е значаен затоа што ќе обезбеди почитување на начелата поврзани со обработката на личните податоци,

особено на начелото на минимален обем на податоци согласно кое личните податоци треба да бидат соодветни, релевантни и ограничени на она што е неопходно во однос на целите заради кои се обработуваат.

» Управување со ризикот

Значаен чекор за судовите и обвинителствата е да спроведат анализа на ризик, за која зборевме погоре во текстот, а која треба да опфати:

- список (преглед) на сите процеси со кои се врши обработка на лични податоци (за кој говоревме претходно);
- процена на ризиците за секој процес на обработка на лични податоци;
- спроведување и проверка на планираните мерки; и
- спроведување на периодични безбедносни проверки.

» Документирање на сите процеси и мерки

Откако ќе се изврши мапирање на процесите и анализа на ризикот, треба да се документираат сите политики и процедури за заштита на личните податоци со опишани технички и организациски мерки за овластените лица кои имаат пристап до личните податоци и до информацискиот систем и информатичката инфраструктура во рамките на судовите и обвинителствата. Ова подразбира дека треба да се документира Политиката за систем за заштита на личните податоци како прв стратешки документ на судовите и обвинителствата, потоа секако мапираните процеси со преглед на процесите на кои се врши обработка на лични податоци, за да се документираат сите технички и организациски мерки што се применуваат од страна на судовите и обвинителствата.

» **Оценување, евалуација и ажурирање на донесената документација и процесите**

Со документирањето на процесите и донесувањето на неопходната документација за технички и организациски мерки не завршува работата во делот на заштитата на личните податоци и приватноста. Како што судовите и обвинителствата во остварувањето на своите надлежности континуирано вршат обработка на личните податоци, така останува континуирана и потребата од постојана работа во оваа област. Ова е главниот предизвик за сите контролори, па тука е исклучително важна улогата на офицерот за заштита на личните податоци. Ова подразбира дека офицерот може да има еден вид координативна и контролна улога, но никако да не се разбере дека треба сам да врши оценување, евалуација и ажурирање на документацијата. Уште повеќе, секогаш кога судовите и обвинителствата прават промени во информацискиот систем и информатичката инфраструктура треба да се водат од примената на техничка и интегрирана заштита на личните податоци (англ. Data protection by design and by default), со што уште на почетокот „by design“ и „by default“ ќе обезбедат спроведување на начелата за заштита на личните податоци. За ова е потребно знаење, умеење и вештини не само кај офицерот за заштита на личните податоци туку и кај секој судија, јавен обвинител и вработен. Затоа што, кога станува збор за безбедноста на личните податоци во рамките на еден систем за заштита на личните податоци, каде што повеќе лица имаат пристап и вршат обработка на личните податоци, не постои разлика во степенот на веројатност и „ранливоста“ на системот во зависност од позицијата што одреден вработен ја има во рамките на еден контролор.

На овој начин ќе се обезбеди дека судовите и обвинителствата објективно вршат оценка и ажурирање на техничките и организациските мерки, при што секогаш ги применуваат оние

мерки што се соодветни на времето во кое се дизајнираат и се имплементираат, а согласно најновите технолошки достигнувања (a state of the art technology). Со ова практично ќе се обезбеди постојан и реален „одговор“ на заштита на сите информации со кои располагаат судовите и јавните обвинителства, а со тоа и минимизирање на можноста од нарушување на безбедноста на личните податоци што би довело до случајно или незаконско уништување, губење, менување, неовластено откривање или пристап до личните податоци што се пренесуваат, чуваат или на друг начин се обработуваат од страна на судовите и јавните обвинителства

ЗАШТИТА НА ПРИВАТНОСТА И ЛИЧНИТЕ ПОДАТОЦИ НА СОЦИЈАЛНИТЕ МРЕЖИ И НА ИНТЕРНЕТ-СТРАНИЦИТЕ

Анализата укажува на значителни регионални диспропорции во бројот на случаи на злоупотреба на личните податоци, што укажува на различни нивоа на свест и ефикасност на локалните правосудни органи. Ова е очигледно во одредени региони каде што недостатокот на одлуки укажува на нееднаква примена на законот и недоволно пријавување и процесирање на случаите. Со цел да се надмине оваа ситуација, неопходно е спроведување на обемни кампањи за зголемување на свеста за правата на приватност, особено во регионите каде што нема донесени одлуки. Овие кампањи треба да бидат насочени кон информирање на јавноста за важноста на пријавувањето на случаите и нивно процесирање, како и за правата што ги имаат во контекст на заштитата на личните податоци.

Покрај тоа, важно е да се организираат обуки за вработените од секторите за внатрешни работи што работат директно на терен, за да се осигури дека тие се запознаени со законските регулативи и практиките за заштита на личните податоци. Ова ќе придонесе за подобра примена на законот и зголемување на ефикасноста на правосудните органи во процесирањето на случаите. Исто така, формирање на специјализирани служби за поддршка на жртвите на злоупотреба на лични податоци е неопходно, со цел да им се помогне во процесот на пријавување и во текот на судските постапки.

Обуки за законските решенија и меѓународната практика се неопходни и за судиите и јавните обвинители. Потребна е специјализирана обука за заштита на личните податоци и правото на приватност во дигиталниот простор и постапување во предмети каде овие права се повредени. Организирање на продлабочена обука за заштита на лични податоци и правото на приватност за секоја генерација на слушатели на Академијата за судии и јавни обвинители е од клучно значење. Дополнително, континуирани обуки треба да се организираат на секои две години, со акцент на новите технолошки предизвици и дигиталниот простор.

Брзиот развој на нови технологии создава нови предизвици за заштитата на личните податоци и приватноста. Потребна е подобрена соработка и споделување на знаење меѓу јавните обвинителства, судовите и Секторот за дигитална форензика и компјутерски криминал при Министерството за внатрешни работи (МВР). Следење на развојот на нови технологии и нивното влијание на приватноста е од клучно значење за навремено ажурирање на законодавството и практиките за заштита на личните податоци.

Ниските казни не ги спречуваат сторителите од повторно сторување на делата, што укажува на зачестеност на овие дела. Затоа, потребно е ревидирање на казнената политика за злоупотреба на лични податоци, со фокус на изрекување

на повисоки казни што ќе имаат превентивно дејство. Исто така, делото „Злоупотреба на лични податоци“ не одговара на постојната состојба во која сè поактуелни стануваат сериозни злоупотреби. Оттука, потребно е инкриминациите што се содржани во новиот кривичен предлог-законик: „Неовластено пренесување на приватни фотографии или видеоснимки од полова природа“ и „Повредата на приватноста на детето“ да бидат итно усвоени.

Судиите и обвинителите треба да ја следат и да ја применуваат практиката на Европскиот суд за човекови права во случаи на злоупотреба на личните податоци. Обезбедувањето транспарентност на судските одлуки е клучно за подобра анализа и следење на правосудните постапки. Ова може да се постигне преку осигурување дека сите судски одлуки се достапни на судскиот портал, што ќе овозможи подобра анализа и следење на правосудните постапки.

Обвинителите треба да бидат проактивни во обезбедување, заштита и презентирање на електронските докази. Потребна е подобра меѓународна соработка за брзо обезбедување на електронски докази. Организирање на специјализирани обуки за обвинителите за да се подобри нивната проактивност во обезбедувањето и заштитата на електронските докази е од суштинско значење. Подобрвање на меѓународната соработка преку споделување на добри практики и унапредување на механизмите за брза и ефикасна размена на информации и докази ќе придонесе за поуспешна борба против злоупотребата на личните податоци и заштита на правото на приватност.

ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ:

- Навремено пријавување и точност на пријавите: Потребно е зголемување на свеста кај граѓаните за важноста од навремено и точно пријавување на инциденти поврзани со злоупотреба на лични податоци. При секое пријавување, граѓаните треба да достават прецизни информации, како што се УРЛ, деталите за социјалната мрежа и релевантни податоци за сторителот.
- Јакнење на капацитетите на Министерството за внатрешни работи (МВР): Потребно е значително зголемување на кадарот во Секторот за компјутерски криминал и дигитална форензика, со цел побрзо постапување по случаи и поефикасна обработка на податоци добиени од социјалните мрежи.
- Организирање обуки за вработените во СВР кои работат директно на терен за да се осигури дека се запознаени со законските регулативи и практиките за заштита на личните податоци.
- Подолг период за задржување на податоци: Потребни се законски измени кои ќе овозможат подолг период за задржување на IP адресите и логовите од интернет провајдерите и платформите, со јасно дефинирани критериуми за нивно чување според сериозноста на делото. Ова ќе овозможи поефикасни истраги, особено кога пријавите се доцни.
- Подобрвање на меѓународната правна помош: Неопходно е подобрвање на механизмите за меѓународна правна помош за брза размена на податоци и електронски докази. Мора да се олесни соработката со социјалните платформи, вклучувајќи развој на директни канали за комуникација со платформите како Телеграм, особено за полесни кривични дела.

- Промени во законодавството: Потребни се законски измени кои ќе ги усогласат домашните закони со препораките на Советот на Европа, особено во однос на продолжување на роковите за чување на електронски комуникации. Исто така, треба да се вметне ново кривично дело — неовластено споделување интимни и сексуални слики, кое ќе се гони по службена должност, наместо по приватна тужба.
- Организирање континуирани обуки на секои две години во рамките на континуираната обука за судии и јавни обвинители, со фокус на новите технолошки предизвици и дигиталниот простор, како и за правилна примена на практиката на Европскиот суд за човекови права, особено во случаи на злоупотреба на лични податоци.
- Обезбедување специјализирани обуки за судиите и обвинителите: Потребни се континуирани и специјализирани обуки за правилна примена на законите за заштита на приватноста и личните податоци. Овие обуки треба да бидат насочени кон точна примена на член 149 од Кривичниот законик и новите предизвици кои произлегуваат од дигиталниот простор, со посебен акцент на маргинализираните групи и продолжените кривични дела.
- Организирање на специјализирани обуки за обвинителите за да се подобри нивната проактивност во обезбедувањето и заштитата на електронските докази.
- Поголема координација меѓу институциите: Неопходно е да се зајакне координацијата меѓу МВР, Обвинителството и судовите, особено за унифицирано толкување на законот, со цел избегнување на различни толкувања и подобрување на правната квалификација на делата. Ова би се постигнало преку заеднички обуки и работни групи.
- Подигнување на свеста кај жртвите: Спроведување кампањи кои ќе ги информираат граѓаните и жртвите за процедурата на пријавување дигитални кривични дела, со достапни темплејти на барања на веб-страниците на релевантните институции, како што е веб-страницата на МВР.
- Спроведување на обемни кампањи за зголемување на свеста за правата на приватност во регионите каде што нема донесени одлуки, со акцент на важноста на пријавувањето и процесирањето на случаите.
- Зголемување на казните за злоупотреба на лични податоци: Потребно е ревидирање на казнената политика за злоупотреба на лични податоци и воведување на повисоки казни, со цел да се спречат идни прекршоци и да се обезбеди соодветна заштита на жртвите.
- Формирање специјализирани служби за поддршка на жртвите: Потребно е да се формираат специјализирани служби кои ќе обезбедат поддршка за жртвите на дигитални кривични дела, вклучувајќи правна и психолошка помош, особено за маргинализираните групи.
- Транспарентност на судските одлуки: Потребно е сите судски одлуки поврзани со заштитата на лични податоци да бидат достапни на јавниот Судски портал, со цел да се овозможи подобра анализа на правосудните процеси и да се обезбеди транспарентност.
- Транспонирање на Е-директивата во македонското законодавство: Потребно е целосно транспонирање на Е-директивата во македонското законодавство, со цел да се усогласат домашните прописи со европските стандарди за заштита на електронските комуникации и чување на податоци.
- Консултации со Агенцијата за заштита на личните податоци (АЗЛП): При секоја измена или донесување на закони кои се поврзани со обработка на лични податоци и заштита на приватноста, задолжително е да се консултира АЗЛП за да се обезбедат професионални насоки и да се почитуваат најдобрите практики.
- Постојано следење на развојот на нови технологии и нивното влијание на приватноста, со цел навремено ажурирање на законодавството и практиките.

ДИГИТАЛИЗАЦИЈА НА ПРАВОСУДСТВОТО И ЗАШТИТА НА ЛИЧНИТЕ ПОДАТОЦИ

Имајќи ја предвид главната улога на судовите во јадрото на системот на правораздавање, нивното дигитализирање мора да се базира на платформа кон која се стремат сите. Таа платформа треба да биде:

- **Технолошки доволно напредна;**
- **Регулаторно покриена;**
- **Практично достапна.**

Како главни заклучоци и препораки во правец на дигитализацијата на правосудството ги наведуваме:

А. ЗАМЕНА НА ХАРТИЈА СО ПОДАТОЦИ ВО ДИГИТАЛНА ФОРМА, ОДНОСНО ДИГИТАЛИЗАЦИЈА НА СПИСИТЕ

Дигитализацијата на правосудството им носи на сите корисници и засегнати страни практични придобивки од дигитализирање на кој било систем во смисла на подобро управување со податоците, пристапност, видливост и контрола. Тие вклучуваат:

- » подготовка на информации и документи достапни на интернет за различни странки истовремено и од далечина;
- » креирање и анализа на информации за случаите и следење на случаите додека напредуваат низ системот;
- » олеснување на комуникацијата и соработката помеѓу различни страни и заинтересирани страни.
- » со законски измени да се воведат задолжително доставување на сите документи од странките до судот, во електронска форма, како и задолжителна размена на овие списи помеѓу странките во електронска форма.

Б. ИНТЕРОПЕРАБИЛНОСТ

Сите системи во рамките на правосудството треба да се стремат кон интероперабилност. Тоа е услов без кој не може да функционира дигитализацијата, односно таа не може да ги даде вистинските резултати.

На пример, отсуството на интероперабилност на системот АКМИС и системот АБМС на Судскиот буџетски совет е предизвик што треба да се надмине или со надградување на постојниот или со замена на нов систем.

Прашањето на интероперабилност не е само прашање за пристап до определен систем и користење податоци. Тоа е прашање на двонасочна улица, односно да можат да се чуваат, да се разменуваат и да се користат податоци во реално време и врз платформи што се компатибилни меѓу себе.

Иако во изминатиот период се потпишани неколку договори со Министерството за правда за размена на податоци и документи, овие договори треба да се имплементираат преку платформата за интероперабилност која треба да овозможи електронска размена на податоци и документи меѓу институциите на стандардизиран, безбеден и унифициран начин.

Оваа платформа резултира со потпишување на договори за интероперабилност меѓу Министерството за правда и неколку институции: Министерството за внатрешни работи, Јавно обвинителство на Република Северна Македонија, Државна комисија за спречување на корупцијата, Агенција за цивилно воздухопловство, Управа за финансиска полиција, Управа за финансиско разузнавање, Централен регистар, Царинска управа и Државна изборна комисија.

Сепак, во реалноста овие договори не се имплементират во целост.

Соодветни меморандуми за соработка треба да се склучат и со Судовите, и тоа за точно определени податоци кои можат да бидат од корист на судот, секако со фокус на почитување на личните податоци.

За таа цел треба да се воспостави посебна работна група која ќе работи на опсегот на податоците потребни на правосудството кои ќе може да ги користи.

Процена на изводливост: Прашањето на интероперабилност е прашање на прв приоритет, кога е во прашање дигитализацијата. Таа треба да се воведи на ниво на сите институции, не само во рамките на правосудството.

В. ОДДАЛЕЧУВАЊЕТО ОД СИСТЕМ БАЗИРАН НА ХАРТИЈА НА ОНЛАЈН CMS (CASE MANAGEMET SYSTEM)

Придобивките од ова се очигледни:

- » Прво го намалува ризикот — документите да бидат неповратно изгубени, поради најразлични причини (губење, оштетување или погрешно поднесување, на пример — како и намалување на трошоците за хартија, печатење и складирање); и
- » Второ, процесите се лесно достапни за корисниците, се разбира секој во рамките на своите привилегии;
- » Трето, лесно се пребарливи.

Во оваа насока, треба да бидат направени следните чекори:

- » Задолжително воведување, односно ставање во функција на електронските сандачиња во единствениот систем на ниво на судството заради воспоставување на двонасочна комуникација со судот и странките во постапките.
- » Достава и размена на поднесоци во електронска форма:
  - Помеѓу странките;
  - Од страна на странките кон судот;
  - Од судот кон странките.
- » Достава и размена на докази во електронска форма:
  - Помеѓу странките;
  - Од страна на странките кон судот;
  - Од судот кон странките.

Процена на изводливост: Воведување на единствен CMS на ниво на правосудство е можеби подалечна можност. Сепак, не е неизводлива на среден рок. Се разбира, сето е детерминирано од моделот што ќе биде усвоен.

На краток и на среден рок, целосното ставање во функција на сегашниот систем на е-достава кон сите учесници, особено делот од странките кон судот, е остварлива цел.

Г. СПОДЕЛУВАЊЕ ЗНАЕЊЕ, ИНФОРМАЦИИ, ТРАНСПАРЕНТНА ПРАВДА

Дигиталните онлајн-датотеки се пребаруваат и лесно се преземаат и се споделуваат. Пребарувањето не дава само побрз пристап до информациите туку и заедно со другите алатки што се на располагање во дигиталното време (вештачка интелигенција, пристап до податоци и информации за спорови, нивен вид, вредност, број на лица, институти итн.) можат да дадат поголеми и покомполитни податоци што понатаму се користат за креирање на соодветни политики, согледување состојби итн.

Постојниот систем ги има следните предизвици:

- » Сегашните решенија, иако можеби технички постојат, во практиката особено за стручната јавност, но и за пошироката јавност не се ефикасни.
- » Пребарувањето по клучни зборови, иако постои, не дава можност за ефикасно пребарување на судските одлуки.
- » Номенклатурите, односно клучните зборови, треба редовно да се ажурираат и да нема повторување меѓу нив.

За таа цел неопходно е да се превземат следните чекори:

- » Да се развие платформата e-delivery за воспоставување на двонасочна комуникација со странките и обезбедување на електронска достава. Овој чекор значително ќе го подобри проблемот со за неефикасна достава. Во оваа насока потребно е да се земе предвид и воведување на решение за сите странки (не само адвокатите) задолжително да имаат и е-маил адреса/електронско сандаче за достава, особено во кривичната материја.
- » Постојниот систем за аудио – визуелно снимање на судењата во сите судови, ФЕМИДА да се стави целосно во функција, односно да се воведат функционалност на "text to speech" алатка.
- » Сегашниот систем на пребарување на судските одлуки треба да биде надграден за да биде поефикасен и поквалитетен. За таа цел е потребно постојното техничко решение да биде ревидирано, од аспект на клучни зборови и пребарливост.

Процена на изводливост: Постојните решенија во рамките на судството даваат добра рамка за дооформување на дигитализацијата. Сепак, треба да се направи подетална сеопфатна анализа, во рамките на Платформата за интероперабилност со која ќе се согледаат, а потоа и адресираат овие предизвици.

Д. ПОГОЛЕМА ЕФИКАСНОСТ ДОВЕДУВА ДО ПОГОЛЕМ КВАЛИТЕТ

Поефикасното закажување на рочиштата, кореспонденцијата преку дигитални средства и медиуми драматично може да влијае врз ефикасноста и ефективност на целиот систем на правосудството.

Обединувањето на сите информации што им се потребни на сите чинители во правосудството, особено на вработените, овозможуваат ефикасно планирање, закажување, извршување и следење на резултатите. Преку дигитализацијата ќе се постигне:

- » најдобро да се искористат ресурсите, вклучително и достапноста на судницата и времето на судиите, обвинителите, адвокатите итн.;
- » подобрување на јавното искуство на судскиот систем – странките за случаите и јавноста ќе бидат подобро информирани, бидејќи ќе имаат директен онлајн-пристап до информациите што ги бараат.

Со онлајн-информациите што ја заменуваат хартијата, сите вклучени во случајот ќе имаат истовремен пристап до документите веднаш штом ќе бидат поднесени. Оваа засилена видливост ќе им овозможи на сите страни целосно подготвени да пристигнат на суд. Судиите, обвинителите, адвокатите, службениците ќе можат да пристапат до судските списи онлајн, се разбира секој согласно авторизираниот и дозволен пристап, а воедно ќе бидат информирани за какви било промени штом ќе бидат направени. Ова ќе ги минимизира шансите за одложувања поради исчезнати документи, информации или луѓе и ќе ја зголеми пропусната моќ на случаите.

Да се развијат веб сервиси за размена на податоци и информации со другите државни органи и институции преку Националната платформа за интероперабилност.

Да се развие и мобилна апликација за пристап до електронското досие на предметот од страна на странките во постапката преку авторизиран пристап.

Да се воведат задолжителна размена на поднесоци и докази во постапките помеѓу странките во електронска и унифицирана форма (pdf и OCR пребарливост) со што и пребарувањето на документи треба да биде поефикасно, точно, лесно достапно.

Процена на изводливост: Сегашните решенија треба да добијат помасовно учество. Сегашната технологија го дозволува тоа и со мали интервенции во системот тоа може да се направи уште поефикасно.

Ѓ. УПРАВУВАЊЕ СО ПРЕДМЕТИ

Управувањето со предмети преку интернет обезбедува поголем, но и поконтролиран пристап до документите, бидејќи судовите и другите корисници ќе можат да ги контролираат дозволите за пристап и да ја следат активноста на корисниците.

Технички решенија во оваа област сега има само за судот, преку системот АКМИС. Но, овој систем не е „отворен“ за странките, со цел тие да имаат увид во движењето на предметот, се разбира врз основа на корисничките привилегии што им припаѓаат и во рамките на заложбите за Отворено судство.

Со цел да се направи проценка на изводливост и да се предложи техничко решение, потребно е формирање на работно тело со претставници од правосудството и технички лица кои го одржуваат АКМИС системот.

Процена на изводливост: Сегашниот систем бара доработка и воведување на интероперабилност помеѓу различните ентитети во правосудството.

На среден рок, овозможувањето пристап до системот со кој е овозможено следење на движењето на предметите е можно, се разбира со воведување на кориснички привилегии и ограничувања и степени на пристап.

Е. РАЦИОНАЛИЗИРАНИ ПРОЦЕСИ

Следењето и ревизијата на случаите додека напредуваат низ системот ќе помогне да се идентификуваат логирањата и другите фактори што можат да го одложат напредокот. Овие информации можат да се користат за создавање правила за да се избегнат овие проблеми, да се насочат процесите и да се подобри искуството за сите засегнати страни. Ова вклучува процеси на мапирање и идентификување на улогите вклучени во секоја фаза.

Работното тело за Стандардизација при Врховниот суд треба да донесе акт со кој се мапираат процесите во рамките на правосудството, што ќе овозможи полесно да се наоѓаат технички решенија.

Кога дигитализацијата би го земала својот полн замав, тогаш во секојдневната работа сами од себе ќе се пронаоѓаат местата во системот што креираат застои, проблеми и секаков друг вид предизвици и соодветно ќе може да се интервенира од страна на оние што се задолжени и овластени да реагираат преку предлагање и донесување на соодветни решенија.

Процена на изводливост: Рационализацијата на процесите би била релативно лесна, доколку се воспостават соодветните алгоритми и со употреба на методот на согледување на сегашните предизвици и добри страни.

Слично и како кај рационализацијата на процесите, Работното тело за Стандардизација при Врховниот суд треба да донесе акт со кој се мапираат работните текови во рамките на правосудството, кој документ понатака ќе послужи полесно да се изнаоѓаат технички решенија.

Ж. КРЕИРАЊЕ НА РАБОТНИ ТЕКОВИ

Работните текови нудат поголема видливост низ системот. Во систем базиран на хартија луѓето ја гледаат само нивната компонента на процесот и како тоа што го прават е во интеракција со претходните и следните задачи.

Дигитализацијата ќе ги прикажува работните текови веднаш, а воедно ќе овозможи да се идентификуваат и да се испеглаат причините за одложувањата, проблемите со тесни грла итн., што можат да се случуваат во одреден момент од процесот.

Слично како кај рационализацијата на процесите, Работното тело за Стандардизација при Врховниот суд треба да донесе акт со кој се мапираат работните текови рамките на правосудството, кој документ понатака ќе послужи полесно да се наоѓаат технички решенија.

Процена на изводливост: Работните текови би произлегле од сегашните работни алгоритми, се разбира ставени во контекст на дигитализацијата.

Кои податоци треба да се собираат е прашање само по себе. Системот на прибирање, обработка и број на податоци што се собираат потребно е да биде предмет на поширока анализа, на ниво на целото правосудство со цел да се добие интероперабилен, квалитетен систем на собирање на клучни и квалитетни постојни квантитативни податоци, со цел да се добиваат појасни перспективи и слики за состојбата во правосудството што понатаму ќе служи во процесот на планирање.

Од нив понатаму се креираат работни текови.

3. АНАЛИЗА НА ПОДАТОЦИ И DATA SCIENCE

Конечно, анализата на податоците нуди и пошироки бенефиции, бидејќи преку добивање на actionable data (информации врз основа на кои можат да се добиваат заклучоци), не само преку податоците од ентитетите во правосудството туку и со нивно вкрстување со други податоци (буџети, човечки ресурси итн.) ќе се добијат клучни индикатори на перформанси, со кои ќе може во огромна мера да се забрза процесот на донесување одлуки и креирање на соодветни политики.

Дигитализацијата и анализата на податоци одат рака под рака. Сегашниот систем на анализа на податоците се базира на востановен систем на

поднесување извештаи, кои самите немаат доволно податоци, односно не ги користат податоците со цел да се добијат композитни информации.

Дигитализацијата ќе го надмине ова на начин што сите податоци што се собираат сега, а не се систематизирани докрај, треба да бидат вкостени, согласно правилата на статистичката наука и науката за податоци, со цел да дадат пообјективна слика на состојбите.

Воведувањето на модерни статистички алатки, ќе доведе до релевантни и употребливи податоци врз основа на постојните комбинирани со други релевантни податоци, особено од областа на финансиите, но и човечките и материјалните ресурси. Ова треба да се направи на краток и на среден рок, бидејќи податоците се тука, само треба да се дигитализираат и да се употребат во корелација со други податоци со цел да дадат пообјективна слика на состојбите.

Конечно, на краток и на среден рок би требало целиот процес на собирање на податоците да се дигитализира, со што и процесот на анализа ќе биде значително дигитализиран и податоците ќе произлегуваат сами од себе. Според потребата, постојниот систем треба да се надгради или да се изработи ново типизирано решение дизајнирано за потребите на правосудството, врз основа на интероперабилност на системите во рамките на судството, збогатени со податоците што произлегуваат од нив.

Најголем исчекор во оваа насока ќе биде направен доколку би се ставил во полна функција ИКТ системот при Судскиот совет, кој ги има сите расположливи податоци од областа на судството, како и ист таков систем на ниво на Јавното обвинителство.

Воедно, треба да се усвои и донесе соодветен документ, со кој на униформен начин ќе биде следен и мерен перформансот на органите во правосудството.

Процена на изводливост: Ваквата анализа на податоци е достапна, лесно остварлива и претставува фракција на трошоците што би биле потребни за да се направи.

РЕЗИМЕ НА ПРЕПОРАКИ

1. Пренос на податоците од хартиена во дигитална форма и воспоставување на целосна дигитализација на списите преку законски измени и воведување на технички услови за овој процес или ставање во функција на постојниот систем
2. Да се воспостави систем на двонасочна комуникација со странките и обезбедување на електронска достава и размена на податоци, со странките како и со институциите
3. Обезбедување на целосна функционалност на системот за аудио — визуелно снимање на судењата во сите судови, како и во јавните обвинителства за потребите на истражната постапка вклучително и воведување на text to speech алатка.
4. Да се операционализира Платформата за интероперабилност на ниво на сите засегнати институции.
5. Да се разгледа можноста за воведување на единствен орган или тело кое ќе ги обединува прашањата во однос на дигитализација на ниво на правосудството.
6. Работното тело за Стандардизација при Врховниот суд треба да донесе акт со кој се мапираат процесите односно работните текови во рамките на правосудството кој документ понатака ќе послужи полесно да се изнаоѓаат технички решенија.
7. Ставање во полна функција на ИКТ системот при Судскиот совет, кој воедно ги има сите расположливи податоци од областа на судството, како и воведување на ист таков систем на ниво на Јавното обвинителство.
8. Судскиот совет и Советот на јавните обвинители да усвојат соодветни документи со кои низ униформен пристап ќе биде следен и мерен перформансот на органите во правосудството, преку data science и примена на мерливи критериуми.

КОРИСТЕЊЕ АЛГОРИТМИ И ВЕШТАЧКА ИНТЕЛИГЕНЦИЈА (AI) ВО ПРАВОСУДСТВОТО – СО ПОСЕБЕН ОСВРТ НА ПРАВОТО ЗА ЗАШТИТА НА ЛИЧНИТЕ ПОДАТОЦИ И ПРИВАТНОСТА

Во анализата се предложени поголем број препораки во однос на дизајнирањето, развивањето и примената на алгоритми и системи со вештачка интелигенција во правосудство, при што во овој дел ќе ги издвоиме оние препораки што можат да се сметаат за најсуштински.

1. Неопходно е правно регулирање на користењето алгоритми и системи со вештачка интелигенција во РС Македонија, односно **донесување закон** каде што ќе бидат опфатени развивањето и користењето на овие системи за цели на употреба во правосудството.

Со законското регулирање на системите со вештачка интелигенција ќе се постават јасни правила во однос на основаноста, оправданост за креирање и користење на вакви системи, ќе се постават условите што мораат да ги исполнуваат системите: од аспект на безбедност, почитување на човековите права, етички норми, начин на контрола, процена на ризик и влијание врз човековите права и слободи.

Притоа, потребно е при донесувањето на овој закон претходно да се направи и процена според Методологија за хармонизација на секторската легислатива донесена од Агенцијата за заштита на личните податоци¹.

1. Одлука за утврдување на методологија за хармонизација на секторската легислатива („Службен весник на РС Македонија“, бр. 38/22).

2. Понатаму, потребно е да се донесе **национална стратегија** во однос на креирање, развивањето и примената на алгоритми и системи со вештачка интелигенција вклучително и оние што се наменети за користење во правосудството, каде што подетално ќе бидат дадени насоки, како и временска рамка и чекори како и на кој начин државата ќе се справува со овие предизвици и ризици (дизајнирање, области на примена, правила обука на чинителите, контрола и проверка на системите и сл.), заради безбедно и одговорно воведување на овие технологии.
3. Донесување на **Етички кодекс**: Државата да даде посебен осврт на етичките принципи, пред сè, при дизајнирањето и развивањето, како и на корисниците на овие системи, преку изработка и донесување кодекс/етички правила, што ќе вклучува механизми што ќе спречуваат пристрасност и дискриминација во неговиот дизајн што ќе важат во сите области на примена на овие системи, но ќе бидат посебно акцентирани ризичните сектори во кои спаѓа и секторот правосудство.
4. При дизајнирањето, развивањето алгоритми и системи со вештачка интелигенција наменети за употреба во правосудството мора да биде запазено **почитувањето на човековите права**, вклучително и правото на заштита на личните податоци и приватноста доколку овие системи обработуваат лични податоци.

5. При дизајнирањето, развивањето алгоритми и системи со вештачка интелигенција наменети за употреба во правосудството мора да се почитува **транспарентноста** при развивањето, но и при/пред користењето на овие системи.
6. Особено понудените резултати при користењето на овие системи во правосудството мораат да овозможуваат **човечка интервенција, проверливост и право на избор**. Понудените резултати мораат да се земаат предвид со голема внимателност и резерва, во функција на насока и понудено решение.
7. Овие системи мораат да бидат безбедни. **Безбедноста при дизајнирањето, развивањето и користењето алгоритми** и системи со вештачка интелигенција наменети за употреба во правосудството е од големо значење, од аспект на нивна заштита од корисниците, но уште повеќе и заштитата од надворешни напади. Секако, предуслов за ова е, пред сè, создавање на ефикасна и доверлива судска дигитална инфраструктура.
8. При дизајнирањето и развивањето алгоритми и системи со вештачка интелигенција наменети за употреба во правосудството мораат да бидат **вклучени сите релевантни чинители**, вклучително и професионалци од правната фела.
9. **Државата треба да обезбеди ресурси:** финансиски, технички, човечки ресурси за дизајнирањето, развивањето и користењето алгоритми и системи со вештачка интелигенција. Воедно, потребна е **обука** и на дизајнерите/развивачите и на корисниците на овие системи во која ќе бидат опфатени сите аспекти.
10. Корисно би било воведување на сертификање на методите на развивање и креирање алгоритми и системи со вештачка интелигенција наменети за користење во правосудството, со цел да се обезбеди **неутралност, непристрасност и стандардизирана рамка од правила** за овие системи, со цел безбедно и одговорно воведување на овие технологии.
11. Потребно е да се испланира и да се имплементира **контролата** на алгоритмите и системите со вештачка интелигенција што би се користеле во правосудството, а во однос на нивната ефикасност и ефективност, како и на вистинитоста и релевантноста на понудените резултати.
12. Исто така, од значење е и правното регулирање на чување податоци, вклучително и личните податоци на територија на РС Македонија, на пример со донесување **закон за државен облак (cloud) лоциран на територијата на РС Македонија**, каде што ќе се чуваат податоците што ги обработуваат институциите од целокупниот јавен сектор на РС Македонија, сè со цел податоците на граѓаните на РС Македонија да бидат безбедни, соодветно заштитени и граѓаните да бидат сигурни дека државата се грижи за заштита на нивните лични податоци.
13. Следствено, потребно е и донесување на национална **стратегија за национален облак (cloud)** што ќе определи подетално временска рамка, чекорите, начините, мерките, активностите во функција на операционализирање на законската рамка за национален склад на податоци. Исто така, од значење е и донесување на национална стратегија за кибербезбедност за одржувањето на безбедноста и градењето на сигурна дигитална средина за државата и граѓаните, која ќе биде актуелна и соодветна на новите опасности во дигиталниот свет.²
14. Државата, при регулирањето на дизајнирањето, развивањето и користењето алгоритми и системи со вештачка интелигенција, треба ја има предвид и **поддршката кон иновативноста и да се стреми кон промовирање и поттикнување иновации** во согласност со човековите права, демократијата и владеењето на правото. Еден соодветен начин да се стимулира одговорна иновација во однос на вештачката интелигенција е овозможување на властите

2. Националната стратегија за кибербезбедност 2018-2022 веќе не е актуелна, а изработената Национална стратегија за кибербезбедност 2023-2026 сè уште не е усвоена.

во соодветниот сектор на активност да воспостават „контролирани средини“ или „рамки“ за да овозможат развој, обука, експериментирање во живо и тестирање на иновациите под надзор од надлежните органи – со вклучен директен надзор, особено за да се поттикне инкорпорирањето на квалитетот, приватноста и другите грижи за човековите права, како и загриженоста за безбедноста и безбедноста во раните фази. Ова е особено важно затоа што одредени ризици поврзани со системите за вештачка интелигенција ефективно можат да се решат само во фазата на дизајнирање.

15. Воедно, треба да се истакнат и важноста и потребата од **длабинска јавна дебата** за овие алатки и системи пред спроведувањето на јавните политики за нивното дизајнирање, развивање и користење.

Посебна препорака: За дизајнирање, развивање алгоритми и системи со вештачка интелигенција наменети за употреба во правосудството особено е препорачливо да не се користат лични податоци што ги идентификуваат или можат да ги идентификуваат физичките лица (да се користат мерки за анонимизација, генерализација или рандомизација). Податоците што ќе се користат мораат да бидат соодветни, релевантни, да се користат за целата за која се собрани, при што ќе се применуваат соодветни мерки за нивна безбедност соодветни на ризикот.

ЗАКЛУЧОК

Имајќи ги предвид наведените предизвици и ризици, како и фактичката состојба во технолошката еволуција, општеството сè уште не е подготвено за целосно да ја имплементира вештачката интелигенција во областа на правосудството, без какви било етички грижи и со целосно почитување на човековите права. Затоа постои и загриженост за компатибилноста и имплементацијата на алгоритми и вештачка интелигенција во правосудството. Овие системи во најголемиот број случаи ќе користат профилирање групи и поединци и од таа причина мораат да се вбројат во групата на високоризични.

Но, државата мора да преземе чекори да се подготви за новите технолошки решенија што ги нудат овие системи и да ги детектира нејзините предности и поволности, при што ќе создаде правила за процена на ризиците што ги носат, како и правила каде, за која цел, по која основа, како, со кои мерки и на кој начин можат да се дизајнираат, креираат и користат алгоритми и системи со вештачка интелигенција во правосудството. Секако, во тој процес потребно е да бидат вклучени сите релевантни чинители. И под услов да бидат запазени сите безбедносни, етички, морални, законски правила, сепак вештачката интелигенција сè уште не може да биде поправедна од професионалците во правосудниот систем. Но, секако, доколку овие системи бидат создадени и користени, почитувајќи ги стандардите и правилата, алгоритмите и вештачката интелигенција во правосудството во голема мера можат да помогнат во носењето на поправедни одлуки, при што мора да постои правото на избор, проверливост и човечка интервенција.

Можеби предвидувањата дека за десет години вештачката интелигенција ќе биде поинтелигентна од човечката, ќе се остварат и „машините“ ќе станат поаметни од човекот, но тешко дека „машините“ ќе станат поразумни и поморални

од човекот (имајќи предвид дека поимот „интелигенција“ опфаќа и „капацитет за разум“, а моралот вклучува разликување на доброто и лошото). Но, вештачката интелигенција секако може да придонесе човекот да биде поразумен, поефикасен и да носи подобри одлуки, но само доколку овие системи што користат вештачка интелигенција се развиени согласно етички стандарди и утврдени правила.

Човекот е суштество кое има тенденција пронајдоците што биле креирани за да имаат полза за човештвото, да ги пренамени за добивање моќ и деструктивност. Затоа и при употребата на системи за вештачка интелигенција во правосудството што би давале позитивни резултати, мора да постои контрола и преиспитување на користењето и корисноста на овие системи.

Дали во догледно време вештачката интелигенција ќе стане поаметна од човечката интелигенција и дали ќе може да ја предвидува правдата, во најголема мера зависи од човечката интелигенција, односно од податоците, правилата и можностите што човекот ќе ѝ ги даде на вештачката интелигенција?

Можеби ќе дочекаме да видиме дека вештачката интелигенција научила, но и разбрала, што е правда, право, морал, етички вредности, традиционални, социјални и културни белези на нашето општество, па ќе нуди решенија на кои ќе можеме да ги градиме нашите одлуки. Но, особено во правосудството не смееме да дозволиме вештачката интелигенција да одлучува наместо правните професионалци.

Предвидувањата за иднината на вештачката интелигенција се движат од дистописки до утописки сценарија. Можеби вештачката интелигенција ќе стане поаметна од човечката интелигенција, но бидејќи правдата, моралноста, етиката се неразделно поврзани со човековото битисување, однесување и расудување, дискутабилно е дали може да биде поправедна.

Секако, постои можност одговорот на прашањето на Тјуринг „дали машината може да мисли“ да биде позитивен, како и можност за остварување на предвидувањето дека вештачката интелигенција ќе биде поаметна од човечката интелигенција, но имајќи ја предвид човековата природа, сè додека вештачката интелигенција не почне да чувствува, човештвото е безбедно.

Или токму напротив?

